PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

LOTIN YOZUVIGA ASOSLANGAN O‘ZBEK ALIFBOSINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Mansurova Gulbahor Shahobiddin qizi
ANDIJON DAVLAT CHET TILLARI INSTITUTI
Xorijiy til va adabiyot fakulteti
Ingliz tili va adabiyoti yo‘nalishi
1-kurs, 107-guruh talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23921165

ANNOTATSIYA

Ushbu ilmiy maqolada lotin yozuviga asoslangan amaldagi o‘zbek alifbosining grafik tuzilishi, undagi orfografik hamda texnik muammolar va alifboni takomillashtirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda tarixiy-qiyosiy, tavsifiy va qiyosiy usullardan foydalanilib, rasmiy qonunchilik hujjatlari, lug‘atlar va matn namunalari o‘rganildi. Natijalar 1995-yilgi alifbodagi o‘ va g‘ harflaridagi teskari vergul, sh, ch, ng diagraflari hamda tutuq belgisi raqamli axborot tizimlari va ta’limda qator jiddiy qiyinchiliklar tug‘dirayotganini ko‘rsatdi. Mazkur muammolarni bartaraf etishga qaratilgan O‘zbekiston Respublikasining 2026-yil 21-oktabrdagi O‘RQ-1184-sonli Qonuni va umumiy turkiy alifbo modeli qiyosiy baholandi. Xulosada yangi diakritik harflarning o‘zbek tili tabiatiga mosligi asoslanib, ularni bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish tavsiya etildi.

Kalit so‘zlar: o‘zbek alifbosi, lotin yozuvi, orfografiya, fonema, grafema, diagraf, diakritik belgi, tutuq belgisi, alifbo islohoti.

ABSTRACT

This paper examines the graphic structure of the Latin-based Uzbek alphabet, its orthographic and technical difficulties, and current improvement initiatives. Utilizing historical-comparative, descriptive, and contrastive methods, the study investigates official legislative acts, dictionaries, and empirical linguistic data. The findings reveal that the inverted apostrophe in o‘ and g‘, digraphs (sh, ch, ng), and the apostrophe (tutuq belgisi) adopted in 1995 create considerable challenges in digital text processing, database search, and pedagogy. In this context, the Law of the Republic of Uzbekistan No. ZRU-1184 of October 21, 2026, alongside the Common Turkic Alphabet framework, is evaluated. The conclusion affirms the phonetic suitability of the updated diacritic alphabet and presents practical recommendations for its systematic implementation.

Keywords: Uzbek alphabet, Latin script, orthography, phoneme, grapheme, digraph, diacritical mark, apostrophe, alphabet reform.

1. KIRISH

Yozuv insoniyat ma’naviy taraqqiyotining moddiy asosi, milliy o‘zlik ko‘zgusi va axborot almashinuvining bosh vositasidir. Jamiyat ehtiyojlari o‘zgarishi bilan yozuv tizimining takomillashib borishi qonuniy jarayondir. O‘zbek xalqi XX asrda bir necha yozuv almashinuvini boshdan kechirdi:

ming yillik arab yozuvidan 1929-yilda lotin grafikasiga, 1940-yilda esa kirill yozuviga o‘tildi [1]. Mustaqillikka erishilgach, milliy o‘zlikni tiklash va xalqaro hamjamiyatga integratsiyalashuv maqsadida 1993-yilda yana lotin alifbosiga qaytish to‘g‘risida tarixiy qaror qabul qilindi [2].

Biroq oradan o‘ttiz yildan ortiq vaqt o‘tgan bo‘lsa-da, alifbo masalasi hamon jamoatchilik va tilshunoslar o‘rtasida dolzarb muhokama mavzusi bo‘lib qolmoqda [3]. Buning sababi 1995-yilda qabul qilingan o‘zgartirishlar natijasida yuzaga kelgan grafik va orfografik kamchiliklardir [4]. Ushbu kamchiliklar zamonaviy axborot texnologiyalari, qidiruv tizimlari va elektron ta’lim platformalari davrida yaqqol ko‘zga tashlanmoqda. Shu bilan birga, jamiyatda lotin va kirill yozuvlarining parallel qo‘llanishi (grafik digrafiya) yoshlar savodxonligiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

Mavzuni to‘g‘ri tushunish uchun asosiy lingvistik tushunchalarni izohlash lozim. Fonema — so‘zlar ma’nosini farqlashga xizmat qiluvchi eng kichik nutq tovushidir [5] (masalan, “bola” va “tola” so‘zlaridagi /b/ va /t/). Grafema — yozuv tizimidagi eng kichik birlik bo‘lib, ma’lum bir fonemani aks ettiruvchi harf yoki maxsus belgidir [6]. Qulay alifbo har bir mustaqil fonemaga bitta grafema to‘g‘ri keladigan “bir tovush — bir harf” tamoyiliga tayanadi [7].

Tadqiqotda qo‘llanadigan diagraf atamasi bitta tovushni ifodalovchi ikki harf birikmasini bildiradi (o‘zbek tilidagi “sh”, “ch” yoki ingliz tilidagi “sh”, “ch”, “th”). Diakritik belgi esa asosiy harfga qo‘shilib, uning tovush qiymatini o‘zgartiruvchi belgidir (turkcha “ç”, “ş”, “ğ” yoki nemischa “ö”, “ü”). Tutuq belgisi esa o‘zbek tilida unlini cho‘ziq aytish, bo‘g‘in chegarasini ko‘rsatish yoki tomoq portlashini ifodalovchi yordamchi belgidir [8].

1995-yilgi alifbo o‘sha paytdagi dastlabki kompyuterlarning ingliz klaviaturasiga moslashtirilgan bo‘lib, tilimizning fonetik xususiyatlari texnik cheklovlarga buysundirilgan edi. Ilmiy manbalarda bu masala yoritilgan bo‘lsa-da, 1-kurs talabalari darajasida o‘zbek va ingliz tili grafik xususiyatlarini qiyoslagan, IMRaD tizimidagi yaxlit tadqiqotlar kam uchraydi.

Tadqiqot maqsadi — lotin yozuviga asoslangan amaldagi o‘zbek alifbosining grafik-fonetik nuqsonlarini aniqlash va uni takomillashtirish omillarini tahlil qilishdir. Maqsadga erishish uchun quyidagi to‘rtta vazifa belgilandi: 1) O‘zbek yozuvlari tarixi va lotin yozuviga o‘tish bosqichlarini xronologik o‘rganish; 2) Amaldagi alifbodagi grafema-fonema nomutanosibliklari va texnik to‘siqlarni faktlar bilan ochib berish; 3) Qardosh turkiy tillar hamda ingliz tili grafik tizimlarini o‘zbek alifbosi bilan qiyoslash; 4) 2026-yilgi qonunchilik islohoti va istiqboldagi vazifalarni ilmiy baholash.

Tadqiqot savoli: 1995-yildan buyon qo‘llanib kelayotgan o‘zbek alifbosi tilimizning fonetik tabiatini qay darajada aks ettiradi va undagi texnik nuqsonlar qanday lingvistik yechimlarni talab qiladi?

Tadqiqot farazi: Diagraflar va apostrofli harflardan voz kechilib, diakritik belgili alohida harflarning qabul qilinishi matn terish tezligini oshiradi, elektron dasturlardagi xatoliklarni bartaraf etadi va umumturkiy madaniy birdamlikni mustahkamlaydi.

2. USUL VA MATERIALLAR

Tadqiqotda to‘rtta asosiy ilmiy usul qo‘llandi: 1) Tarixiy-qiyosiy usul: O‘zbek yozuvining XX asrdan bugungi kungacha bosib o‘tgan yo‘li (1929, 1940, 1993, 1995 va 2026-yillar) me’yoriy asoslari bilan qiyosiy o‘rganildi [1]. 2) Tavsifiy usul: Fonemalar va ularni aks ettiruvchi grafemalar, tutuq belgisi hamda diagraflarning o‘zaro munosabati tizimli tavsiflandi [6]. 3) Tahlil va sintez usuli:

Amaldagi imlo va grafikadagi muammolar guruhlarga ajratilib (tahlil), yechim yo‘llari bir butun tizim sifatida umumlashtirildi (sintez). 4) Qiyosiy tahlil usuli: O‘zbek alifbosi turk, ozarbayjon, qozoq va talaba ixtisosi hisoblangan ingliz tili grafikasi bilan solishtirildi.

Tadqiqot materiallari sifatida Lex.uz rasmiy qonunchilik bazasidagi normativ hujjatlar [2, 4, 8, 9], Alisher Navoiy nomidagi ToshDO‘TAU ishchi guruhi ma’lumotlari, amaldagi imlo lug‘atlari [10] va darsliklar [6, 7] olindi.

Misol materiali sifatida o‘zbek adabiy tilidagi lug‘at boyligidan 60 dan ortiq so‘z va atoqli ot tanlab olindi [10]. Tanlash mezoniga quyidagilar asos bo‘ldi: a) tarkibida o‘ va g‘ qatnashgan so‘zlar; b) sh, ch, ng birikmalari mustaqil tovushlar chegarasiga to‘g‘ri keluvchi so‘zlar; d) tutuq belgisi mavjud so‘zlar; e) o‘zlashma va atoqli nomlar. Mazkur ishda talaba tomonidan sotsiologik so‘rov o‘tkazilmaganligi sababli, subyektiv statistik xulosalar kiritilmadi.

Tadqiqot chegarasi: Ish dialektal fonetika yoki qadimgi yozuvlar paleografiyasini emas, balki zamonaviy o‘zbek adabiy tili me’yorlari va amaliyotdagi grafik muammolarni qamrab oladi.

3. NATIJALAR

3.1. O‘zbek yozuvi tarixi va taraqqiyot bosqichlari

O‘zbek xalqi ming yildan ortiq davr mobaynida arab yozuvidan foydalangan. 1920-yillarda ma’rifatparvar jadidlar (Fitrat, Ashurali Zohiriy) arab yozuvini o‘zbek tili fonetikasiga moslab isloh qildilar [1]. 1926-yilgi Boku qurultoyi tavsiyasiga ko‘ra, 1929-yilda O‘zbekistonda lotin grafikasiga asoslangan Yangi alifbo (Yanalif) qabul qilindi. 1934-yilgi imlo qurultoyida adabiy tildagi unlilar soni 6 ta deb qat’iylashtirildi.

1940-yil 8-mayda kirill yozuviga o‘tish haqida qonun qabul qilindi. Bu alifbo 35 ta harf va 1 ta belgidan iborat bo‘lib, rus alifbosi andozasida yaratilgan edi. Mustaqillik yillarida o‘zbek yozuvini lotinlashtirish yangi bosqichga ko‘tarildi. 1993-yil 2-sentabrda qabul qilingan 931-XII-sonli Qonun bilan 31 ta harf va 1 ta tutuq belgisidan iborat alifbo tasdiqlandi [2]. Unda turkiy tillarga xos diakritik harflar (Ç ç, Ş ş, Ğ ğ, Ö ö, Ñ ñ, Ɉ ɉ) mavjud edi.

Biroq 1995-yil 6-maydagi 71-I-sonli Qonun bilan alifboga o‘zgartirishlar kiritildi [4]. Klaviaturada qulaylik yaratish vajhi bilan diakritik belgilar o‘rniga harflar birikmasi (Ch ch, Sh sh, Ng ng) hamda teskari vergulli harflar (O‘ o‘, G‘ g‘) qabul qilindi. 2026-yil 21-oktabrda esa Prezident tomonidan O‘RQ-1184-sonli yangi tahrirdagi Qonun imzolandi [9]. Unda to‘rtta harf diakritik shaklga o‘tkazilib, 28 ta harf va 1 ta tutuq belgisi belgilandi (2027-yil 22-apreldan kuchga kiradi).

1-jadval. O‘zbek yozuvi tarixiy taraqqiyotining qiyosiy xronologiyasi

Davr / Yil	Yozuv asosi	Harf va belgilar soni	Asosiy xususiyati
X asr – 1929	Arab yozuvi	28–32 ta harf	O‘ngdan chapga yozilgan, unlilar to‘liq ifodalanmagan
1929–1940	Lotin (Yanalif)	33–34 ta harf	Fonema va grafema mutanosibligi yuqori bo‘lgan

Davr / Yil	Yozuv asosi	Harf va belgilar soni	Asosiy xususiyati
1940–1993	Kirill yozuvi	35 ta harf, 1 ta belgi	Rus tili andozasi, o‘zbek tili uchun ortiqcha harflar kiritilgan
1993 (2-sentabr)	Lotin yozuvi	31 ta harf, 1 ta belgi	Diakritik harflar (ç, ş, ğ, ö, ñ, Ƒ) qabul qilingan
1995 (6-may)	Lotin yozuvi	26 harf, 3 birikma, 1 belgi	Standart klaviaturaga moslangan, o‘ va g‘ da apostrof joriy etilgan
2026 (21-oktabr)	Takomillashgan lotin	28 ta harf, 1 ta belgi	Diakritik harflar (ö, ğ, ş, ç) tiklandi, ng alifbodan chiqarildi

3.2. Hozirgi lotin alifbosi tuzilishi va kirill yozuvi bilan munosabati

1995-yilgi qonun bo‘yicha amaldagi alifbo 26 ta yakka harf, 3 ta harf birikmasi va 1 ta tutuq belgisidan iborat. Kirill yozuvidagi 35 ta harfga nisbatan lotin alifbosi ancha ixcham, ammo kirilldagi ayrim harflarning berilishi qo‘shimcha shartlarni keltirib chiqardi.

Kirilldagi “е”, “ё”, “ю”, “я” harflari so‘z boshida va unlidan keyin ikkita harf birikmasi (ye, yo, yu, ya) orqali ifodalandi. “Ц” harfi chiqarilib, so‘z boshida “s”, o‘rtada “ts” bilan yozilishi belgilandi (“sirk”, “aksiya”). “Э” harfi so‘z boshida “e” harfiga almashtirildi (“e’lon”). “Ж” harfi ham [dzh], ham [zh] tovushini birdek ifodalashga yo‘naltirildi (“jon”, “jurnal”). “Ў” va “Ғ” harflari uchun “O‘ o‘” hamda “G‘ g‘”, “Ч” va “Ш” uchun “Ch ch” hamda “Sh sh” birikmalari qabul qilindi.

3.3. Amaldagi alifboda aniqlangan faktik muammolar

Tadqiqotda aniqlangan oltita asosiy muammo quyidagilardan iborat: 1) O‘ va G‘ harflaridagi belgi va Unicode xatoliklari: Standart klaviaturada teskari vergul bo‘lmagani sababli aholi to‘rt xil belgidan foydalanadi: oddiy apostrof ' (U+0027), gravis ` (U+0060), chap tirnoq ‘ (U+2018) va me’yoriy teskari vergul ‘ (U+02BB). Faktik misol: “o‘rmon” so‘zi “o'rmon”, “o`rmon”, “o‘rmon” va “o‘rmon” shaklida to‘rt xil yozilmoqda. Qidiruv tizimlari (Google, ma’lumotlar bazalari) ularni alohida so‘z deb biladi va qidiruvda hujjatlar topilmay qoladi.

2) Diagraflarni ajratib o‘qish muammosi: “Sh” va “ch” harf birikmalari morfemalar tutashgan o‘rinda mustaqil tovushlar sifatida kelganda o‘qishda noaniqlik yuzaga keladi. Faktik misol: “Is’hoq” ismida “s” va “h” alohida tovushlardir (/s/ va /h/). Agar tutuq belgisi qo‘yilmasa, so‘z “Ishoq” deb noto‘g‘ri o‘qiladi. Shuningdek, “mashhur”, “ashob”, “tonggi” so‘zlarida ham ikkilanish tug‘iladi.

3) Tutuq belgisining vazifaviy noaniqligi: Ushbu belgi birdaniga uch vazifani bajaradi: unlini cho‘zish (“ma’no”), bo‘g‘inni ajratish (“san’at”) va tomoq portlashini ifodalash (“a’zo”). Klaviaturada qulay o‘rni yo‘qligi sababli fuqarolar uni ko‘pincha tushirib qoldiradilar (“mano”, “sanat”).

4) “Bir tovush — bir harf” tamoyilining buzilishi: Amaldagi alifboda 4 ta tovush va 1 ta birikma ikki belgidan iborat. Faktik misol: “qo‘shiqchi” so‘zida 7 ta tovush mavjud, ammo uni yozish uchun klaviaturada 9 ta belgi bosiladi. Bu holat o‘zbekcha matnlar hajmini 15–18% ga oshirib, matn terish tezligini susaytiradi.

5) Kirill va lotin yozuvlarining parallel qo‘llanishi: Lotin yozuviga to‘liq o‘tish muddatlarining surilishi oqibatida grafik digrafiya yuzaga keldi. Faktik misol: Maktablar lotin yozuvida o‘qitilsa-da, ilmiy adabiyotlarning aksariyati kirillda qolmoqda. Ko‘chalarda “Dorixona” va “Аптека” yozuvlari aralash qo‘llanilmoqda.

6) Atoqli nomlar va o‘zlashma so‘zlar imlosi: “Ц” harfining yo‘qligi o‘zlashma so‘zlarda noizchillik keltirib chiqardi. Faktik misol: “Sirk”, “sivilizatsiya” so‘zlarida “s” yozilsa, “konstitutsiya”, “aksiya” so‘zlarida “ts” yoziladi. Matbuotda “Yuliy Sezar” va “Yuliy Tsezar” variantlari uchraydi.

3.4. Boshqa tillar tajribasi bilan qiyosiy holat

Lotin yozuvli qardosh turkiy tillar va ingliz tili o‘rganilganda muhim faktlar aniqlandi: Turk alifbosi 1928-yilda to‘liq diakritik harflarga o‘tgan (ö, ğ, ş, ç, ü) bo‘lib, unda diagraflar mavjud emas. Ozarbayjon alifbosi 1991–1992-yillarda takomillashtirilgan (ö, ğ, ş, ç, ü, ə) va “bir tovush — bir harf” tamoyili to‘liq amalga oshirilgan. Yangi qozoq alifbosida apostroflardan voz kechilib, diakritik harflar qabul qilinmoqda. Ingliz tili esa “sh”, “ch”, “th” diagraflaridan keng foydalanadi, biroq unda apostrof hech qachon harf shakliga kirmaydi, balki faqat grammatik egalik (“student's”) yoki qisqartma (“don't”) belgisi sanaladi.

2-jadval. Ayrim tovushlarning turli alifbolardagi qiyosiy ifodasi

Tovush xususiyati	O‘zbekcha (1995)	O‘zbekcha (2026)	Turkcha	Ozarbayjoncha	Inglizcha
Unli [o]	O‘ o‘	Ö ö	Ö ö	Ö ö	mavjud emas
Chuqur til orqa [g']	G‘ g‘	Ğ ğ	Ğ ğ	Ğ ğ	mavjud emas
Sirg‘aluvchi [sh]	Sh sh	Ş ş	Ş ş	Ş ş	Sh sh
Qorishiq [ch]	Ch ch	Ç ç	Ç ç	Ç ç	Ch ch
Apostrof vazifasi	Harf tarkibi	Tutuq belgisi	Tutuq belgisi	Ishlatilmaydi	Grammatik belgi

4. MUHOKAMA

4.1. Aniqlangan natijalarning ilmiy va ijtimoiy mohiyati

Natijalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, 1995-yilgi o‘zgarishlar o‘sha davr kompyuterlarining cheklovlari tufayli qilingan edi. Ammo axborot asrida apostrofli harflar (O‘ va G‘) dasturlash tillarida (Python, Java, PHP) hamda ma’lumotlar bazalarida (SQL) matn chegarasi belgilari bilan to‘qnashib, tizimli xatoliklarni yuzaga keltirdi. Fuqarolar pasportidagi ism-shariflar xalqaro chipta va vizalarda “O'ktam” o‘rniga “Oktam”, “G'ani” o‘rniga “Gani” deb buzib yozilmoqda. Shuningdek, sh va ch diagraflarida bosh harflar imlosidagi nomuvofiqliklar (“Shahar” va “SHAHAR”) o‘quvchilarda chalkashlik tug‘dirmoqda.

4.2. Takomillashtirish loyihalari va 2026-yilgi tarixiy qonun tahlili

Alifboni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy doiralarda ikki yo‘nalish muhokama qilingan edi: harflar ustiga to‘g‘ri chiziqcha qo‘yish (Ō ō, Ḡ ḡ) yoki standart turkiy diakritik harflarni qabul qilish (Ö ö, Ğ

ğ, Ş ş, Ç ç). 2024-yil sentabrda Bokuda Turkiy davlatlar tashkilotining 34 harfli Umumiy turkiy alifbo loyihasi ma’qullanishi ushbu masalaga ilmiy yechim berdi.

2026-yil 21-oktabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti imzolagan O‘RQ-1184-sonli Qonun bilan aynan ikkinchi yo‘l tanlandi [9]: O‘ o‘ o‘rniga Ö ö kiritildi; G‘ g‘ o‘rniga Ğ ğ kiritildi; Sh sh o‘rniga Ş ş kiritildi; Ch ch o‘rniga Ç ç kiritildi; Ng harfi mustaqil maqomdan chiqarildi; Tutuq belgisi (’) o‘z o‘rnida saqlandi.

4.3. Qardosh turkiy tillar tajribasidan saboqlar

Turkiya (1928) va Ozarbayjon (1991–2001) tajribasi alifbo islohotida qat’iy siyosiy iroda va davlat idoralarining bir vaqtda to‘liq o‘tishi hal qiluvchi omil ekanini isbotlaydi. Ozarbayjon 2001-yilda barcha sohalarni bir kunda to‘liq lotin yozuviga o‘tkazish orqali ikkiyozuvlilikka barham berdi. O‘zbekistonning 2026-yilgi qonunida belgilangan 6 oylik tayyorgarlik muddati (kuchga kirishi: 2027-yil 22-aprel) va fuqarolik hujjatlarini muddatiga qadar o‘z kuchida qoldirish tartibi ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan eng to‘g‘ri yo‘ldir.

4.4. Muallifning shaxsiy fikri va mulohazalari

Ingliz tili va adabiyoti yo‘nalishi 1-kurs talabasi sifatida quyidagi uchta mulohazani ta’kidlash joiz: Birinchidan, o‘zbek tili va ingliz tili boshqa-boshqa grammatik guruhga kiradi. Ingliz tili analitik til bo‘lib, so‘z shakllari deyarli o‘zgarmaydi. Shu bois unda “sh”, “ch”, “th” diagraflari o‘qishga xalal bermaydi. O‘zbek tili esa agglyutinativ til bo‘lib, o‘zakka ko‘plab qo‘shimchalar ulanadi (“kitoblarimizdagilardan”). Bunday uzun so‘zlarda diagraflar va apostroflar ko‘payishi so‘zni sun’iy cho‘zib yuboradi. Shuning uchun yakka harflar (Ö, Ğ, Ş, Ç) o‘zbek tilining tabiatiga to‘liq javob beradi. Ikkinchidan, ingliz tilida apostrof hech qachon harf shakliga kirmaydi, balki grammatik vosita (egalik yoki qisqartma) hisoblanadi. O‘zbek tilidagi O‘ va G‘ harflarida apostrofdan foydalanish esa g‘ayritabiiy holat bo‘lib, undan qutulish savodxonlik uchun ulkan yutuqdir. Uchinchidan, bo‘lajak ingliz tili mutaxassisi sifatida o‘zbek adabiyoti va ilmiy asarlarini xalqaro miqyosda transliteratsiya qilishda yangi diakritik alifbo xalqaro standartlarga (ISO) mos kelishini ko‘rish mumkin. Bu qardosh turkiy tillardagi manbalarni tarjimasiz o‘qishga ham yo‘l ochadi.

4.5. Tadqiqotning cheklovlari va kelgusi izlanishlar

Mazkur tadqiqot 1-kurs talabasi darajasida bajarilgan mustaqil ish bo‘lib, unda yangi alifboga to‘liq o‘tishning davlat miqyosidagi umumiy moliyaviy xarajatlari va elektron korpuslarni sun’iy intellekt vositasida qayta o‘qitish masalalari chuqur tahlil qilinmadi. Kelgusida yangi alifboning boshlang‘ich sinf o‘quvchilari savodxonligiga ta’sirini psixolingvistik metodlar orqali o‘rganish muhim ilmiy vazifadir.

5. XULOSA

O‘tkazilgan tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi: Birinchidan, 1995-yilda qabul qilingan alifbo o‘sha davr kompyuter imkoniyatlariga moslashtirilgan bo‘lsa-da, u o‘zbek tilining fonetik tuzilishini to‘liq aks ettira olmadi. Ikkinchidan, o‘ va g‘ harflaridagi teskari vergul, diagraflar (sh, ch) hamda tutuq belgisi raqamli axborot tizimlarida, dasturiy ta’minotda va savodxonlikda qator

to‘siqlarni keltirib chiqardi. Uchinchidan, tadqiqot savoliga javob sifatida o‘zbek tilining agglyutinativ tabiatiga inglizcha diagraflar mos kelmasligi, balki “bir tovush — bir harf” tamoyili zaruriy lingvistik talab ekani isbotlandi. To‘rtinchidan, 2026-yil 21-oktabrdagi O‘RQ-1184-sonli Qonun bilan tasdiqlangan 28 ta harf va 1 ta tutuq belgisidan iborat yangi alifbo mavjud grafik nuqsonlarga to‘liq barham beradi va umumiy turkiy alifbo bilan uyg‘unlikni ta’minlaydi. Beshinchidan, amaliy tavsiya sifatida 2027-yil 22-aprelgacha ta’lim muassasalarida yangi alifboga mos klaviatura drayverlarini keng joriy etish, amaliy qo‘llanmalar chop etish hamda OAV orqali tushuntirish ishlarini tizimli tashkil qilish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sodiqov Q. O‘zbek yozuvi tarixi. – Toshkent: Fan, 2004. – 220 b.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Lotin yozuviga asoslangan o‘zbek alifbosini joriy etish to‘g‘risida”gi Qonuni, 02.09.1993-yildagi 931-XII-son. – Rasmiy manba: Lex.uz.
3. Mahmudov N. Til tilsimi tadqiqi. – Toshkent: Mumtoz so‘z, 2017. – 248 b.
4. O‘zbekiston Respublikasining “Lotin yozuviga asoslangan o‘zbek alifbosini joriy etish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuniga o‘zgartishlar kiritish haqida”gi Qonuni, 06.05.1995-yildagi 71-I-son. – Rasmiy manba: Lex.uz.
5. Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug‘ati. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2002. – 168 b.
6. Rahmatullayev Sh. Hozirgi o‘zbek adabiy tili (fonetika, grafika, orfoepiya, orfografiya). – Toshkent: Universitet, 2006. – 480 b.
7. Tursunov U., Muxtorov J., Rahmatullayev Sh. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992. – 400 b.
8. O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalarini tasdiqlash to‘g‘risida. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 24.08.1995-yildagi 339-son. – Rasmiy manba: Lex.uz.
9. O‘zbekiston Respublikasining “Lotin yozuviga asoslangan o‘zbek alifbosini joriy etish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuniga o‘zgartirish kiritish haqida”gi Qonuni, 21.10.2026-yildagi O‘RQ-1184-son. – Rasmiy manba: Lex.uz.
10. Begmatov E. Hozirgi o‘zbek adabiy tili leksikasi. – Toshkent: Fan, 1985. – 232 b.